№ 145 Օգոստոսի 7 (19) 1881 Օգոստոսի 7 (19) № 145

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшака»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Գօրուց։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ֆրանսիա։ Հայոց խնդիր։ Անգլիա։ Գերմանիա։— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։ — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Նամակ Գերմանիայից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳՕՐՈՒՑ

Օգոստոսի 3-ին

«Մշակի» ընթերցողներին արդէն յայտնի է Ուփլիսցիխէ գիւղը, որ գտնվում է Գօրուց դէպի արեւելք 5 վերստ հեռաւորութեամբ։ Ընթերցողը նոյնպէս գիտէ, որ այս գիւղի հայերը յունադաւանութիւն էին ընդունում այնտեղի ծխատէր Բարամեանց քահանայի վատ վարմունքի պատճառով։ «Մեղուն» ուղում էր այն լուրը փարատել. բայց ինչպէս կը փարատէր երբոր հաստատ լուր էր։

Ուփլիսցիխէ գիւղի բնակիչները բոլորը հայեր են, և այնտեղ ոչ մի վրացի չը կայ։ Վրացիներից ոչ մէկը չէ համարձակվում գնալ և բնակվել այնտեղ, որովհետև վախենում են այն խօսքից, որ ասում են թէ եթէ վրացին գնայ և բնակվի այնտեղ կենդանի չի մնայ։ Ասում են իբր թէ երբեմն վրացիք գնացել են այնտեղ բնակվելու, բայց չէ անցել մի փոքր ժամանակ բոլորը կոտորվել են։ Ուփլիսցիխէի բնակիչները նեղ տեղ ընկնելով իրանց քահանայից, խնդիր էին տուել հոգևոր իշխանութեանը, որով խնդրում էին հեռացնել այն քահանային, ապա թէ ոչ պատրաստ էին ընդունելու յունադաւանութիւն։ Խնդրի հետ ուղարկել են իրանց ուղղած Թիֆլիսի Նահանգապետին խնդրի պատճէնը, որով խնդրում էին Նահանգապետից իրաւունք տալ իրանց ընդունել յունադաւանութիւնը։ Բայց վերջը իմանում ենք, որ թէպէտ Նահանգապետի խնդրի պատճէնը ուղարկել են հոգևոր իշխանութեանը, բայց Նահանգապետին իսկական խընդիրը այլ ես չեն ուղարկել։

Հոգևոր իշխանութիւնը լսել է ուփլիսցիխեցոց խնդիրը և Բարամեանց քահանային Ուփլիսցիխէից տեղափոխել է Դիրբ գիւղը, որ գտնվում է Գօրուց 30 վերստ հեռաւորութեամբ։ Լսում ենք, որ տինիսխիդեցիք իմանալով Բարամեանց քահանայի վատ վարմունքը և Դիրբի հեռաւորութիւնը Տինիսխիդից, որ չէ կարողանում 30 վերստից գալ և հովուել իրանց՝ չեն ընդունում։ Ի հարկէ տինիսխիդեցիք չեն կարող առանձին քահանայ պահել և սրանք ուզում են որ իրանց հովուի Գօրու քահանաներից մէկը։ Իսկ Ուփլիսցիխէում նշանակվեց Դիրբի Գուլեանց քահանա, որը Բարամեանցից առաջ հովվում էր ուփլիսցիխեցիներին։ Լսում ենք, որ Գուլեանցին Ուփլիսցիխէ նշանակելու ժամանակ Մամբրէ վարդապետը պայման է կապել նրա հետ, որ 120 ր. ուղարկի իրան, հակառակ դէպքում կը տեղափոխվի Տղվիաւ գիւղը, որ գտնվում է Գօրուց 12 վերստ հեռաւորութեամբ։ Գուլեանց քահանան չունենալով այդքան փող, որ միանուագ ուղարկէր Մամբրէին, ուղարկել է Մամբրէին միայն 30 ր. Միքայէլ քահանայ Սիմէօնեանցի ձեռքով, որը կարծեմ հէնց այդ նպատակով էր ուղարկած Մամբրէից, իսկ մնացած 90 ր. խոստացել է յետոյ ուղարկել և չը գիտեմ այն էլ ուղարկեց թէ ոչ։ Փառք ու պատիւ Թիֆլիսում Մամբրէ վարդապետին, իսկ Էջմիածնում Մանկունի եպիսկոպոսին։ Այժմ Գուլեանց քահանան յուսահատութեան մէջ է, դեռ ինքն էլ չը գիտէ Ուփլիսցիխէում կը մնայ թէ կը տեղափոխվի Տղվիաւ։ Ի հարկէ այդ կախված է Մամբրէից։ Խեղճ ժողովուրդն էլ չէ իմանում թէ ինքը լիակատար իրաւունք ունի իր հովիւը ընտրելու և ոչ թէ Էջմիածինը։ Երբ Գուլեանցը տեղափոխվեց Ուփլիսցիխէ գիւղը, Դիրբեցիք յուսահատված մնացին, վերջապէս ինչպէս որ եղաւ այս քահանան համոզեց նրանց թէ հոգևոր իշխանութեան կամքը այսպէս է։

Այս տարի վառեան գիւղում, որ գտնվում է Գօրուց դէպի արևմուտք 8 վերստ հեռաւորութեամբ, ընդունել է յունադաւանութիւն Ղազարոս Խիզանեանց անունով մի մարդ իր ընտանիքով։ Սրա պատճառն այն է որ Բուիս գիւղի Յարութիւն քահանան, որ հովվում է և վառեանցիներին, լաւ չէ վարվում ժողովրդի հետ և ամենայն ինչ ուզում է կողոպտել նրանից։ Ղազարոս Խիզանեանցը կալի ցորեն պարտ է եղել այս քահանային և չէ ունեցել որ տար և խոստացել է տալ, եթէ փոքր ինչ կը սպասի։ Բայց սա չէ սպասել և ստիպել է որ անշուշտ շուտով տայ, եթէ ոչ ոտ չի դնի նրա տունը։ Այսպէս էլ եղաւ։ Զանցաւ մի փոքր ժամանակ, այս մարդը որդի ունեցաւ և հրաւիրեց իր քահանային որ տուն օրհնի, բայց քահանան չէ գնում։ Այստեղի գիւղերում այնպիսի սովորութիւն կայ, որ երբ երեխան ծնվեց, եթէ իսկոյն տունը չը օրհնվի, պիղծ են համարում այն տունը և ոչ ոք չէ համարձակվում գնալ այնտեղ մինչև չօրհնվի։ Խիզանեացը ճարահատեալ դարձեալ հրաւիրում է իր քահանային և ասում է թէ եթէ դու չես գայ՝ վրաց քահանային կը բերեմ, դարձեալ չէ գնում։ Վերջապէս Խիզանեանցը յուսահատված հանում է չորերը կանգնում է առուակի ափը, հրաւիրում է վրաց քահանային և մկրտվում է վրաց ծէսով, սրան հետևում է և իր ընտանիքը, հետևելու են և միւսները, նրանք էլ նեղացած լինելով Բուիսի Յարութիւն քահանայից։ Այսպիսի օրինակներ շատ կան, բայց որ մէկն ասեմ, կամ որ մէկը գրեմ։

Դարձնում ենք սրա վրա հոգևոր իշխանութեան ուշադրութիւնը և խնդրում ենք որ ուշադրութիւն դարձնի հայ զաւակների վրա, իր որդոց վրա, հետաքրքրվի այս բաներով, տէրութիւն անի, խնամք տանի, արժանաւոր քահանաներին վարձատրի և անարժաններին պատժի։ Թէ չէ Վրաստանի գիւղերի հայերը կորած են թէ կրօնով և թէ ազգով, որովհետև ով որ հայլուսաւորչականներից մի այլ դաւանութիւն է ընդունում, կարծում է թէ ազգով էլ փոխվեց։ Դարձեալ խնդրում ենք հոգևոր իշխանութեանը, որ չուտով նշանակի այստեղ մի օրինաւոր յաջորդ, և մի և նոյն ժամանակ հրամայի մանգալ գիւղերը և ոչ թէ տանը նստի և աչքերը դէպի դուռն ունենայ դարձած թէ արդեօք գիւղի քահանաներից ոչ մէկը չէ՞ գալիս ընծաներով։ Յաջորդի պարտքն է հոգևոր կառավարութեան կանոնաւոր ձև տալը և մանգալ գիւղերն և այսպիսի խռովութեանց և անբաւականութեանց առաջն առնելը։

Գօրեցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օր չէ անցնում որ մեր խմբագրատանը չը ներկայանային խնդրատու բազմաթիւ մարդիկ, որոնցից մինը նիւթական օժանդակութիւն է խնդրում, միւսը խնդրում է որ մենք պաշտօն տանք նրան, երրորդը որ մենք նրա որդուն ուսում տանք, և այլն։ Ո՞ւր են մեր հարուստները, ո՞ւր է մի հայոց բարեգործական ընկերութիւն։ Մենք մեր կարողութեան չափ արդէն անում ենք՝ համ թատրոնով, գրչով ենք աշխատում, համ էլ մեր գրպանից հազարներ ենք ընում լրագրի դէֆիցիտի վրա։ Մնացածը թող ուրիշներն անեն։

—

Յայտնի է որ այս բօպէիս կան Ռուսաստանում չորս թէ հինգ հրէական օրգաններ ռուսերէն լեզուով, որոնք ամեն հարցերում քաջուքերելու վրա, թողնենք դրանց հանգիստ և մեր աչքերը դարձնենք մեր մշակ, երեսի քրտինքով օրական հացը վաստակող եղբարց վրա. մեր, այսինքն, ազգի ոյժը նրանք են, ձեզ համակրող և ձեզ նպաստողը նրանք են, նրանց քրտնքի կաթիլներն են, որ հատիկ հատիկ թափվելով ազգային աւազանի մէջ՝ կազմում են յորդահոս առու և լուանում, մաքրում ազգի վէրքերը, նրանք են ազգի այն գետակները, որ իրանց արագ ընթացքով պտրտցնում են ազգի ջաղացները. մինչդեռ մեր ինտելիգենցիային պատկանող պարոնները ազգի համար ուրիշ ոչինչ չեն, բայց եթէ այն լճակները, որոնք գեղեցիկ մարգագետինների վրա զետեղված՝ միայն անցուդարձողների աչքերին գեղեցիկ տեսարան են ներկայացնում, ոչինչ օգուտ չը բերելով, դրանց ջուրը անգամ չէ կարելի խմել, որովհետև միշտ մէկ տեղ կանգնելով և չը նորոգվելով՝ նա հոտել է։ Եթէ ասածս սուտ է և զրպարտութիւն ապա թող ապացուցանեն այդ պարոնները դորա հակառակը, թող ցոյց տան դրանք փարիզի ուսանողներին իրանց համակրութիւնը նրանց ընկերութեանը նպաստելով. բայց ցոյց տան գործով և ոչ միայն խօսքով, ահա լաւ պատեհ. ընկերութիւնը կարօտ է թէ նիւթական օգնութեան, թէ հիմնաւոր, առողջարար խորհուրդների, թող սթափեն դրանք իրանց վրայից այդ սպանիչ անտարբերութիւնը ու մահացուցիչ թմրութիւնը և ձեռք կառկառեն իրանց եղբայրներին, մի խօսքով թող ճանչնան և կատարեն իրանց բարոյական պարտքը. այն ժամանակ ես մեղայ կը գամ դրանց առաջ և դրանց ձեռքերը համբուրելով ներողութիւն կը խնդրեմ սխալանաց համար։

Փարիզ գտնվելով՝ ես չէի կարող օգուտ չը քաղել հանգամանքէն և չայցելել մեր վերջին թագաւոր Լևոն Զ-ի գերեզմանը, ուստի մէկ օր պ. Ռաֆայելեանի ընկերութեամբ գնացի Սէն-Դէ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

(Վերջ)

«Ցեսնելով՝ որ շատերը մեզ չեն հասկացել և գուցէ շատերը չեն համակրեր մեր կանոնագրի զանազան կէտերին, մենք որոշեցինք մեր ազգային լրագրերի միջոցաւ յայտարարել ընկերութեանս նպատակը և նորա կանոնագրութեան գլխաւոր կէտերը մեր ազգայնոց և խոնարհաբար խնդրել թէ բարեսիրտ խմբագիրներէն և թէ առհասարակ բարեացակամ ազգայիններէն, որ նրանք չը խնայեն մեզմէ իրանց կարծիքը և դիտողութիւնները, տան մեզ խորհուրդ և ցոյց տան միջոցներ գործը առաջ տանելու։ Ներկայ տարւոյս սեպտեմբեր ամսոյ 11-ին, ընկերութեանս տարեդարձի օրը, մենք ընդհանուր ժողով մի պիտի անենք և մեր կանոնագիրը պիտի վերանայենք, յուսամք, որ մինչև այդ օրը մեր ազգայինք չեն զլանար մեր խնդիրքը կատարել. ինչպէս է ձեր կարծիքը, բարեկամ, այս գաղափարի մասին»։

—Շատ գեղեցիկ միտք է, պատասխանեցի ես, բայց էլի մտքովս անցաւ, խեղճ, խեղճ երիտասարդներ, ինչպէս աղնիւ է ձեր սիրտը և միանգամայն ինչպէս պարզ. դուք կարծում էք թէ ձեր յայտարարութեան միւս օրը աշխարհիս չորս կողմէն վեր կը կենան հայերը ու իրանց առողջ դատողութիւնը, իրանց օգտաւէտ խորհուրդները ձեզ կառաջարկեն, բայց «թէ խաչն իմն է, նորա զօրութիւնը ես գիտեմ», ձեր ձայնը կը լինի ձայն բարբառոյ յանապատի. այո՛, կը կարդան ձեր յայտարարութիւնը, կիմանան ձեր թախանձանօք խնդիրքը, բայց նոյն րոպէին մոռացութեան գետի մէջ կը խեղդեն զայն «դարդակ բան է, ֆանֆարոնութիւն է» ասելով։ Դուցէ գտնվեն ոմանք, որոնք կատարեն ձեր խնդիրքը, բայց զգոյշ կացէք, այնպիսի պրոգրամներ ձեզ կուղարկեն, որ դուք կը շտապէք ձեր յայտարարութիւնը յետ առնելու, գիտէք որ հայերը սիրում են միայն պրոգրամներ տալ։ Դուք յոյս էք դնում մեր բարձր ուսում առածների վրա, դուք կարծում էք թէ ձեր բարի ցանկութիւններն ու ազգօգուտ գործունէութիւնը նրանց սրտերում աւելի շուտով արձագանք կը գտնեն, բայց սխալվում էք, աղնիւ բարեկամներ, նրանք օտար են ձեզ, դադարեց բաբախել նրանց կուրծքում այն սիրտը, որը բաբախում էր ուսանողական աթոռի վրա նստած ժամանակը, նրանք վերկացան այդ աթոռից, վայր իջան իրողական կենաց շրջանը և մոռացան շուտով իրանց սրտի քաղցր բաբախումը, այժմ այդ սրտերը բաբախում են իրանց տէրերի գրպաններին համեմատ, նրանց տակտով, զանազան ալիւրներ, տեսակ տեսակ որէյլներ անելով. որքան էլ մեծ ուշադրութեամբ ականջ դնէք այդ երաժշտութեանը ոչ մի ազգային նոստա չէք լսի նորա մէջ։ Զէ՞ք հաւատում ասածիս, կասկածում էք սրա ճշմարտութեանը, ոչինչ, ես չեմ նեղանում, յուսամ, որ փաստին կը հաւատաք, արդարութեան դէմ չէք մեղանչի, համեցէք, բաց արէք ձեր ընկերութեան անդամոց ցուցակը և նայեցէք բարձր ուսումնարաններից, կամ, որ կոչում էք, ինտելիգենցիայից քանի՞ անձինք են գրվել ընկերութեանդ անդամ. կատարեցէք խնդիրքս և ես ձեզ իրաւունք եմ տալիս, որ եթէ երեք—չորսէն աւելի անուն գտնէք, վեր առէք այդ ցուցակը և աչքս կոխեցէք։ Բայց, փառք Աստուծոյ, աչքս անվնաս մնաց և ինքներդ համոզվեցիք, որ ասածս ուղիղ է. սակայն տեսնում եմ, որ դուք երկմտութեան մէջ էք, կատարելապէս հաւատ չէք ընծայում ասածիս, ասում էք որ մէկ օրինակով ոչինչ չէ կարելի ապացուցանել, շատ գեղեցիկ, մի ուրիշ օրինակ բերեմ. վեր առէք «Մեղուն», «Մեղու Հայաստանի» և ազգային այլ լրագիրների անցեալ տարուայ համարները և ուշադրութեամբ փնտռեցէք նրանց մէջ ի թիւս սովեալներին նպաստողների մեր ինտելիգենցիայի, մեր բարձր ուսում ստացած և այսօր բարձրութեան մէջ ապրող անձանց անունները, որքան կը գտնէք, շատ քիչ։ Է՛հ, ազնիւ բարեկամներ, մի հարկադրէք ինձ, որ ուրիշ օրինակներ բերեմ, նրանք շատ են, բայց թէ ժամանակը չէ ներում և թէ իմ ու ձեր սրտերին նեղութիւն է պատճառում ճշմարտութեան խոստովանելը, ուրեմն աւելի լաւ է լռենք...։ Դուցէ այս ես ասէք, թէ այդ անձինքը բոլոր սրտով համակրում են ձեզ, բայց նրանց նիւթական միջոցները չեն ներում ձեզ օգնելու. դադարեցէք, խնդրեմ, հաւերն անդամ կը խնդան ձեր ասածին. չը կարողանալ որ և իցէ 12 ֆրանկ ($4^1/_2$ ռուբլի) տարեկան վճարել ձեր ընկերութեանը, այդ մի և նոյնն է, թէ սանդուղքի մէկ աստիճանից չը կարողանալ միւսի վրա ելլել. և ինչ է, ասէք խնդրեմ, $4^1/_2$ ռուբլին բժշկի համար—մէկ անգամ հիւանդի երակը բռնել, իրաւաբանի համար—երեք խօսք, ինժիների, տեխնիկի համար—մատիտի մէկ գիծ, երկրագործի համար—մէկ թիզ գետին, վաճառականի համար—մէկ արշին կտաւ և այլն և այլն։ Ո՛չ, բարեկամներ, թողնենք հանգիստ մեր ինտելիգենցիան, մեր բարձր ուսում ստացած պարոններին, առանց ձեր ընկերութեանն էլ նրանց գործերը շատ են. չէ՞ որ նրանք պէտք է մտածեն իրանց օգուտների, շահերի վրա, իրանց կենսական պիտոյքների մասին, շահաւէտ պաշտօններ և ամենայն տեսակ կօնֆորտներ ձեռք բերելու վրա, Թողնենք դրանց հանգիստ և մեր աչքերը դարձնենք մեր մշակ, երեսի քրտինքով օրական հացը վաստակող եղբարց վրա. մեր, այսինքն, ազգի ոյժը նրանք են, ձեզ համակրող և ձեզ նպաստողը նրանք են, նրանց քրտնքի կաթիլներն են, որ հատիկ հատիկ թափվելով ազգային աւազանի մէջ՝ կազմում են յորդահոս առու և լուանում, մաքրում ազգի վէրքերը, նրանք են ազգի այն գետակները, որ իրանց արագ ընթացքով պտրտցնում են ազգի ջաղացները. մինչդեռ մեր ինտելիգենցիային պատկանող պարոնները ազգի համար ուրիշ ոչինչ չեն, բայց եթէ այն լճակները, որոնք գեղեցիկ մարգագետինների վրա զետեղված՝ միայն անցուդարձողների աչքերին գեղեցիկ տեսարան են ներկայացնում, ոչինչ օգուտ չը բերելով, դրանց ջուրը անգամ չէ կարելի խմել, որովհետև միշտ մէկ տեղ կանգնելով և չը նորոգվելով՝ նա հոտել է։ Եթէ ասածս սուտ է և զրպարտութիւն ապա թող ապացուցանեն այդ պարոնները դորա հակառակը, թող ցոյց տան դրանք փարիզի ուսանողներին իրանց համակրութիւնը նրանց ընկերութեանը նպաստելով. բայց ցոյց տան գործով և ոչ միայն խօսքով, ահա լաւ պատեհ. ընկերութիւնը կարօտ է թէ նիւթական օգնութեան, թէ հիմնաւոր, առողջարար խորհուրդների, թող սթափեն դրանք իրանց վրայից այդ սպանիչ անտարբերութիւնը ու մահացուցիչ թմրութիւնը և ձեռք կառկառեն իրանց եղբայրներին, մի խօսքով թող ճանչնան և կատարեն իրանց բարոյական պարտքը. այն ժամանակ ես մեղայ կը գամ դրանց առաջ և դրանց ձեռքերը համբուրելով ներողութիւն կը խնդրեմ սխալանաց համար։

Փարիզ գտնվելով՝ ես չէի կարող օգուտ չը քաղել հանգամանքէն և չայցելել մեր վերջին թագաւոր Լևոն Զ-ի գերեզմանը, ուստի մէկ օր պ. Ռաֆայելեանի ընկերութեամբ գնացի Սէն-Դէ-